

DE ROSDOEK

heemkundige studiering
DE ACHT ZALIGHEDEN

D E R O S D O E K

aflevering 20,
januari 1981

Redactieadres : Th. van der Aalst, Ganzestraat 17,
5527 CA Hapert, telefoon 04977-1671

Administratie : C.H.M. Witmer, Nijverheidslaan 16,
5506 EE Veldhoven

Redactieteam :

Th. van der Aalst, Ganzestraat 17, Hapert

H. Backbier, Heike 6, Vessem

Mevr. Th. Cools-van Son, Antwerpsebaan 9, Knegsel

Mej. C.J.M. Heeren, Wolfshoek 3, Knegsel

H. Huijbers, Weverstraat 10, Steensel

A. Kockx, de Pottenbakker 44, Veldhoven

J.J.A. Smetsers, de Pottenbakker 4, Veldhoven

T. van der Veen, Bospoort 11, Eersel

De volgende Rosdoek verschijnt in mei 1981.

Copy wordt ingewacht tot uiterlijk 1 april 1981 op
het adres van de redactie.

BIJ DE JAARWISSELING !

Nog enkele dagen scheiden ons - na Kerstmis - van het nieuwe jaar 1981. We blikken even terug maar meer nog zien we verwachtingsvol vooruit, naar wat het komende en voor ons liggende jaar brengen zal.

Het opmaken van de verlies- en winstrekening over 1980, zal voor ieder van ons waarschijnlijk wel een verschillend saldo opleveren. Voor de een was het een goed jaar, voor de ander een minder goed ! Dit geldt zowel in het persoonlijk als in het materieel opzicht. Blikken we als bestuur in verenigingsverband terug over het bijna voorbijge jaar, dan mogen we dit tevreden en met vertrouwen doen.

Hoewel het jaar geen uitschieters heeft gekend - dit is ook niet zo nodig - menen wij toch dat onze Kring haar plaats in onze Acht Zaligheden goed heeft waar gemaakt. Niet alleen naar buitenuit, ook binnen de sfeer van het eigen kringgebeuren.

De activiteiten die werden georganiseerd vonden ruim respons en medewerking. Het voorgenomen programma kon nagenoeg geheel worden afgewerkt. Voor Uw medewerking hierbij, voor Uw vertrouwen, belangstelling en inzet zeg ik U graag hartelijk dank. Ook dank aan U mijn mede-bestuursleden voor de steun en het vertrouwen welke ik van U kreeg. In goede vriendschap kunnen we samen heel veel !

Tijdens de a.s. jaarvergadering van de Kring - waarop ik U allen hoop te ontmoeten - wil ik graag iets meer gedetailleerd op 1980 terugkijken.

De blik vooruit spoort ons aan tot activiteiten. Zo heeft Uw bestuur enkele "nieuwe" objecten in voorbereiding. Gepland zijn n.l. een cyclus van enkele avonden over de betekenis en de invloed van de abdijen in onze omgeving op de ontwikkeling van de streek.

Ook zijn plannen in de maak om enkele avonden te beleggen voor de nieuwe inwoners binnen ons kringgebied. Voorlopig zijn hier 3 avonden voor gereserveerd, als ook een excursie in de eigen omgeving, waaraan door

iedereen kan worden deelgenomen.

Over de uitgifte van het tweede deel van de boekenreeks wordt druk gesproken. Met de nodige hulp van U - leden - moet het mogelijk zijn om dit te realiseren.

Ik schreef het reeds : wij zijn verwachtingsvol gestemd.

Naast de activiteiten binnen de eigen Kring, zal ook in 1981 getracht worden in relatie tot de Stichting Brabants Heem goed te funktionieren, door bijdragen te leveren op die terreinen waarop men dit van ons mag verwachten.

In deze geest van dankbaarheid en verwachting wil ik U allen een Zalig Nieuwjaar toewensen.

Licht en vrede zij, in alle opzicht, Uw deel !

Uw voorzitter,

Th. van de Ven

SAMENVATTING VAN DE LEZING VAN DE HEER TON KAPPELHOF
"DE TRADITIONELE LANDBOUW VOOR 1880"
OP 21 OCTOBER 1980 VOOR ONZE KRING

Er is inderdaad sprake van een Kempisch landbouwstelsel, dat op meerdere wijzen afwijkt van de landbouwtechnologie in andere streken. Dit Kempisch landbouwstelsel is ontstaan in de Middeleeuwen. Ton Kappelhof noemde daarvoor liever niet de tijd van de Franken die zeker in deze streek slechts een doortrekkende beweging hebben gemaakt en zich dus niet overwegend in onze streek hebben gevestigd.

In de herfst worden de akkers afgesloten nadat zij voor korte tijd voor het vee opengesteld zijn geweest. De boer gaat ploegen, eggen en zaaien, meestal rogge soms ook wel gerst, haver of vanaf de 15de eeuw ook boekweit. De vroegste vorm van de ploeg, ook wel eer(d)getouw genoemd bestond geheel uit hout met slechts een ijzeren punt, die de grond doorsneed doch niet zoals latere ploegen deze omlegde. Het vee werd bijna permanent op stal gehouden. Deze potstal wordt gevuld met plaggen gestoken op het gemeenschappelijke heidegebied (de gemeint), waartussen de vloeibare en vaste uitwerpselen van de dieren terechtkomen. Dit mengsel was tot ca. 1850 het enige middel tot bemesting van de akkers. De wintertijd wordt gebruikt voor het dorsen van het graan. In deze periode is er ook tijd voor het spinnen van de schapewol en het vlas. In de lente wordt nog boekweit gezaaid. De mest uit de stal wordt naar de akkers gebracht. In deze tijd brengt men overdag het vee wel naar de weidegronden. Dit waren de eeuwels, natuurlijke weiden die niet door inzaaien verkregen werden. Naast enkele grassoorten stonden daarin veel soorten kruiden.

In de zomer valt de oogsttijd. De opbrengst gaat na een normale groei- en rijpingsperiode ongeveer het vier- of vijfvoud van de gebruikte hoeveelheid zaai-goed belopen. Komt er een verstoring door afwijkingen in deze groeiprocessen of door menselijk toedoen, zoals bijvoorbeeld plundering, dan wordt dit resultaat niet gehaald. Er dreigt dan een hongersnood.

Er is sprake van een "eeuwige roggeteelt" op dezelfde grond. Er vond aanvankelijk dus nagenoeg geen vruchtwisseling plaats. Na de Middeleeuwen komt ook de teelt van spurrie in zwang, soms als tweede vrucht op dezelfde grond binnen een jaarcyclus. De spurrie was voor die tijd een goede voeding voor het vee, dat in de zomer en herfst op de weiden geen voldoende voedsel meer aantrof. De zomergranen waren evie en haver en vanaf de 15de eeuw ook boekweit.

Om de akkers elk jaar te kunnen "beteulen" moest men mest naar de akkers brengen. Wilde men mest hebben, dan moest men vee houden. De Kempische boer had dus steeds een gemengd bedrijf (akkerbouw + veehouderij). Het drieslagstelsel kwam alleen in de Middeleeuwen voor en is hier waarschijnlijk nooit erg belangrijk geweest. Aan het eind van de 18de eeuw kwam de braak nog maar heel weinig voor. Men kan zeggen: typisch Kempisch is geen braak, veel mest, altijd rogge.

Tegelijk met de oogst vond de tiendinning plaats. Vóórdat het graan werd weggehaald kwam de tiendheffer zijn deel in het gewas opeisen. De herfst was ook de tijd voor het betalen van de pacht. Vrij veel daarvoor in gebruik zijnde tijdstippen waren Bamis (= St. Baafsmis, 1 oktober), St. Maarten in de Winter (11 november), Kerstavond (24 december) of ook wel Lichtmis (= 2 februari).

Na het ruimen van het graan worden de akkers weer opengesteld voor het vee, totdat de tijd van ploegen komt en de jaarcyclus opnieuw aanvangt. Gemalen werd er het hele jaar door, als tenminste de oogst toereikend was. Meestal moest men daarvoor naar een verplichte molen, de z.g. banmolen.

Het voorgaande zou doen vermoeden, dat de akkerbouw het voornaamste was voor de Kempische boer. Het tegendeel is waar! Het vee was van zo grote betekenis, dat in de volksmond gezegd werd: "De koe is hem meer waard dan zijn vrouw". Overigens was de boerin voor het gezin en het bedrijf - en die waren één - in feite even belangrijk als de "beesten". Het vee moest zorgen voor de noodzakelijke mest. Zonder mest kon men geen akkerbouw bedrijven, want dan zou de grond door uitputting na enige jaren veel minder of zelfs helemaal niets

meer opleveren. Als een roversbende of een natuurramp hem zijn vee ontnam, was hij meteen in de grootste armoede. Voor zijn behoefte aan hout als bedrijfsmiddel en voor zijn vee had hij de overige gronden tot zijn beschikking: de eeuwsels, de beemden langs de beken en riviertjes en de eerder genoemde "gemeinte". Vooral de gemeint dekte diverse behoeften met zijn heide, zijn vennen en zijn kreupelhout. Ook de hakhoutwallen die hij aanlegde rond de percelen (er was nog geen prikkeldraad) ter afsluiting en om het stuivende zand tegen te houden leverden hem het materiaal voor zijn bedrijfsvoering en voor zijn privégebruik. Een tekort aan veevoer probeerde hij aan te vullen met de genoemde teelt van spurrie. Soms diende daarvoor ook de teelt van brem, welk gewas in de wortels ook nog stikstof produceerde en zo dus voor de bemesting van de akker kon zorgen.

Het kleinvee bestond uit ganzen, kapoenen en kippen. De hoeven hadden vaak een schaapskooi. Als trekkracht fungeerden de dieren paard, rund en hond. Als brandstof gebruikte de Kempenaar hout, veen en plaggen. Centraal in de Kempische samenleving stond het dorp, dat ontstaan was uit het samengaan van enkele gehuchten ("herdgangen"). Men kwam met de dorpsgenoten samen op het kerkhof of bij de lindeboom. Buiten het dorp ging de boer slechts naar de dichtstbijzijnde stad (voor deze streek vermoedelijk Eindhoven, misschien een enkele keer ook Den Bosch). Daar ging hij de pacht betalen of zijn schulden aflossen en onmisbare, niet op het bedrijf te winnen artikelen, zoals zout (voor de boterbereiding) of leren tuig of ijzeren gereedschap kopen. Het voor deze zaken benodigde geld verkreeg hij vooral uit de verkoop van boter. De andere producten uit zijn bedrijf verbruikte hij zelf. Binnen zijn bedrijf vormden productie en consumptie dus grotendeels een gesloten cirkel.

Rond 1880 zal de toevoer van kunstmest deze cirkel doorbreken en begint voor de Kempische landbouw een nieuwe periode, die de eeuwenoude traditie geheel zal verbreken. De Kempen raakt haar geslotenheid kwijt.

Na de pauze vertoonde de heer Kappelhof enkele dia's

die de vroegere Kempische hoevebouw toonden, het uiterlijk van de akkers en van de weiden. Ter illustratie van de verschillen met aangrenzende streken werden ook dia's van elders opgenomen.

Tijdens de pauze circuleerde een topografische kaart samengesteld door de officieren van de Generale Staf van ca 1835, die de meeste dorpen van onze kring bevatte en waarop duidelijk elk bouwsel was getekend. Bovendien waren er per kerkdorp meerdere tellingen vermeld, zoals woningen met stal, los staande bakoven-tjes, paardestallen, aantal paarden, aantal andere trekdieren e.d. De militairen van toen waren praktische mensen : ze wisten waar ze op moesten letten. Hoeveel paarden er waren om te vorderen voor hun eigen cavalerie, hoeveel mensen om in te schakelen bij legerdiensten en hoeveel woonsteden om soldaten in te kwartieren! Jammer, dat uit de samenhang van de gegevens bleek, dat de toenmalige schrijver in bepaalde kolommen vergissingen gemaakt moet hebben, zodat deze gegevens gedeeltelijk gewantrouwd moeten worden.

Th. van der Aalst

SAMENVATTING VAN DE LEZING VAN MEJ. CUNE HETTEMA
" BOVENLICHTEN EN DEUREN "
OP 18 NOVEMBER 1980 VOOR ONZE KRING

Mej. Hetteema, verbonden aan de Monumentenzorg der stad Amsterdam, had voornamelijk het voorkomen en het karakter van deuren en bovenlichten geïnventariseerd in Oostelijk Noord-Brabant en in Amsterdam + de Zaanstreek. Hoewel deze inventarisatie niet uitputtend was geschied, was het verzamelde materiaal voldoende om dit onderwerp breed te kunnen bespreken.

De vormgeving van bovenlichten en deuren is te beschouwen als de presentatie naar buiten toe van degenen, die in de daarachter liggende behuizing wonen en werken.

De functie van een deur is iedereen bekend : de toegang tot de behuizing beperken tot degenen, die men daarin wil ontvangen en daarnaast de daarin aanwezigen beschermen tegen onaangename weersinvloeden e.d.

Met een aantal dia's van woningen in de Zaanstreek en van oude pentekeningen van andere streken illustreerde zij het feit, dat die toe- en uitgangsfunctie voor sommige deuren aan de straatzijde beperkt was tot bijzondere gebeurtenissen, zoals doop, huwelijk en begravenis. Aan een zijkant bevond zich dan - minder opvallend - de normaal te gebruiken toegang.

Zonder deur geen bovenlichten. Daarom liet zij een aantal dia's zien van karakteristieke deurpartijen, vooral in de herenhuizen langs de grachten in Amsterdam en in de Zaanstreek.

Het bovenlicht had de functie van licht brengen in de achter de deur gelegen ruimte. In de nieuwere huizen is dat dikwijls een gang, van waaruit toegang tot de woon- en werkvertrekken verkregen werd. In de 17de eeuw lag meteen achter de voordeur van het stadshuis het z.g. voorhuis (hoge, open ruimte zonder gang). Men kwam binnen - vaak door een gedeelde deur, waarvan het bovendeel overdag openstond - en viel met de deur in het "voorhuis". In de voorgevel zat over de hele breedte van de pui een reeks hoogopgaande vensters, eigenlijk een serie bovenlichten in glas en lood gevat, die zorgde dat er voldoende licht in het

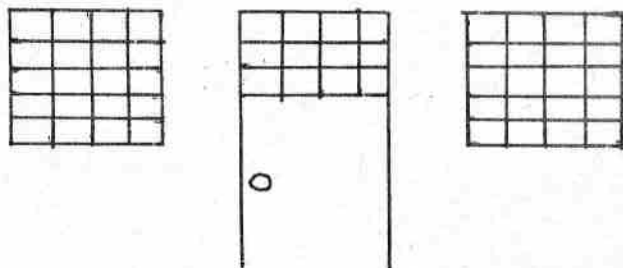
voorhuis kwam. In het voorhuis werd handel gedreven, of borduurde de vrouw des huizes, kinderen konden er spelen enz. Dit gebeurde voornamelijk in de lente en zomer, want het voorhuis was onverwarmd.

Het met de deur in huis vallen, kennen we ook in de Brabantse boerderij. Men stond meteen in "den herd". Het was echter gebruikelijk om de hoofddeur niet te gebruiken; via de stal kwam men meestal binnen.

Oorspronkelijk werd het bovenlicht ingevuld met doorschijnende varkensblazen of gewezen matten. Toen het vlakglas bekend werd, paste men dit ook toe in het bovenlicht.

In Amsterdam, de Zaanstreek en andere steden komen bepaalde tekens in het bovenlicht voor, die dikwijls het uitgeoefende beroep van de bewoner aangeven. Wanneer het een bovenlicht met eenvoudige rechte roedenverdeling betreft, is er meestal symmetrie tussen het bovenlicht en de ramen links en rechts van de deur.

Het aantal vierkantjes - ontstaan door de roedenverdeling - in de breedte van het bovenlicht, herhaalt zich dan in de ramen.

Alleen zodra iets specifiek op, voor of achter dat bovenlicht aangebracht wordt, wordt het kader van de rechthoek bewaard, doch krijgt het aangebrachte een extra eigen stijl.

Op de vertoonde dia's verschenen bovenlichten met versieringen in drie gescheiden vormen :

- a. lijnen in allerlei meetkundige vormen;
- b. afbeeldingen van dieren, planten, voorwerpen, initialen of jaartallen en
- c. de levensboom.

Frappant was de fantasie, waarmee vroeger het lijnenspel met meetkundige figuren werd toegepast.

De afbeeldingen van initialen, voorwerpen enz. op de bovenlichten gaven inderdaad een duidelijke indicatie van de achternaam van de bewoners of hun beroep.

De levensboom kreeg in haar lezing voor ons, Brabanders, een extra ruime bezichtiging en bespreking.

Mej. Hetteema had een concentratie van deze levensbomen aangetroffen in de streek van 's-Hertogenbosch : Veghel, Heeswijk, Dinther, Erp, Keldonk : een straal van ca. 20 km rond Den Bosch.

De levensboom als versiering van het bovenlicht komt echter ook elders in Nederland voor, doch bijv. niet in Limburg. Nagenoeg ook niet in België.

Deze levensboom was bijna altijd uit gietijzer vervaardigd. Er bleken vrij veel standaard-modellen te zijn, die echter gemeen hadden : een dunne stam met onder een brede wortelpartij en boven een meestal minder brede bladerenpartij. Dikwijls was de stam strak van lijn doch soms was deze aan beide zijden versierd met uitsteeksels. Meestal waren de versieringen in de wortelpartij van hetzelfde karakter als die in de bladerenpartij.

Dat de bewoners door verfraaiing van hun voordeur en de direkte omgeving daarvan aan de bezoekers of voorbijgangers het een of ander wilden mededelen, illustreerde mej. Hetteema ook door dia's te vertonen van een gebruik binnen onze eigen Kring, namelijk het aanbrenge van de Sint-Janstros langs de voordeur in de dorpen Oerle en Duizel als een eerbewijs aan hun kerkpatroon.

Bij de vertoonde dia's bevond zich ook een dia van een bijzondere bovenlichtversiering uit onze omgeving, namelijk die van het pand Europalaan 96 te Bladel. De initialen van de vroegere bewoners Vlijmincx de Vocht : V de V en het jaartal 1849 - zeer wel mogelijk het bouwjaar van het huis - zijn op geraffineerde wijze in gekrulde bladeren en takken verwerkt. Ook dit bovenlicht vertelt iets over haar vroegere bewoners : de letters zijn de initialen van de achternaam.

VERSLAG VAN DE KRINGBIJEENKOMST OP 9 DECEMBER 1980

Op 9 december j.l. vond onze einde-jaarsbijeenkomst plaats in de "Oude Tramhalte" te Duizel.

Voor een veertigtal leden opende de vice-voorzitter C.H.J. Cornelissen de avond, die geheel verzorgd zou worden door eigen leden.

Als eerste trad voor het voetlicht mevr. Mien van Vlokhoven met het gedicht "Christenzielen" van Bernard van Meurs. Later op de avond zou zij nog het bekende "Kerstnacht" uit de Gijsbrecht van Van den Vondel op bijna professionele wijze voordragen.

De heer Jansen vertelde ons een verhaal uit Reusel, "De gloeiige". Het hele gezelschap genoot vooral van de heemkundige trekjes die in dit stuk waren verwerkt.

In de pauze genoten de aanwezigen van koffie met een stukje Kerstkrans.

Daarna luisterden we naar het verhaal "Korstmis op den Boevenheuvel" van Johan Biemans. Van dit verhaal was de inkt nog nat omdat het op dezelfde avond pas gereed was gekomen.

Verder hoorden we "Feminisme" door Piet Jansen en van de heer Coppens enkele gedichten van eigen hand als : "Schoonheid van de Kempen", "Tijd van Leven" en "Hemel".

"De Harmonie van Hoogeloon" werd door de heer v.d. Borne voorgedragen.

Tussen de voordrachten speelden Maaïke en Jos toepasselijke muziek op fluit en gitaar.

Gezeten rondom de open haard heeft het gezelschap ongetwijfeld genoten van de prettige sfeer van samenzijn; luisterend naar oude verhalen uit de Brabantse Kempen.

T. van der Veen

EICHA MUSEUM

Het Eicha museum, een archeologisch streekmuseum voor Bergeyk en omgeving, is gevestigd in het Buurthuis 't Hof, Eerselsedijk 2a te Bergeyk.

Het museum, opengesteld in 1977, is een onderdeel van de gelijknamige Stichting Eicha. Deze bestaat uit een aantal werkgroepen die zich bezig houden met de studie van het verleden van Bergeyk en naaste omgeving. Met deze omgeving bedoelen we de kerkdorpen Riethoven, Westerhoven, Dommelen, Borkel en Luyksgestel. Dit werkgebied wordt van nature globaal begrensd door de Dommel en de Run.

Tot in het midden van de 15e eeuw waren genoemde parochies z.g. dochterkerken van de moederkerk te Bergeyk 't Hof.

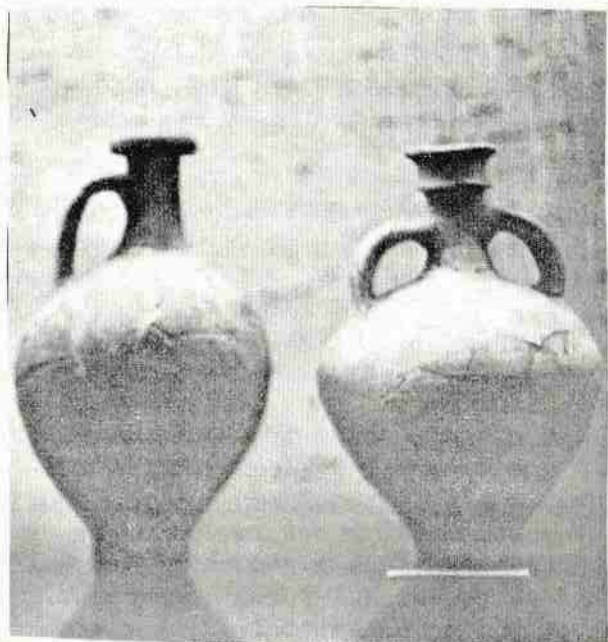
In het Eicha museum worden de vondsten verzameld en bestudeerd die o.a. bij opgravingen tevoorschijn gekomen zijn.

Hoewel het museum niet groot is, is er een collectie voorwerpen te zien van het stenen tijdperk tot en met de late Middeleeuwen. Juist omdat de ruimte beperkt is heeft het museum aangetoond dat de bezoeker de voorwerpen en het verband tussen de verschillende tijdperken goed opneemt. Het museum is dan ook op de eerste plaats van educatieve betekenis, bv. voor een bezoek in het kader van de geschiedenisles bij het lager-, voortgezet- en middelbaar onderwijs. Ook degenen die zich richten op de heemkunde vinden in het museum een spiegel voor hun belangstelling.

De toerist die een indruk wil meenemen van de vroegste geschiedenis van de Kempen, zal de moeite van een bezoek als een dankbare herinnering mee naar huis nemen. De verzameling in het Eicha museum geeft op indringende wijze een beeld van zo'n 12.000 jaar geschiedenis.

De stenen gebruiksvoorwerpen, achtergelaten door de vroegste zwervers en bewoners van de Kempen, spreken hun eigen taal. Het is de taal over het leven van de rendierjagers die hier kort na de laatste IJstijd hun

tenten opsloegen; van de jagers en vissers uit de Midden-Steentijd; van de eerste boeren die hier zo'n 5.000 jaar geleden de eerste nederzettingen bouwden.

Romeinse kruikjes
uit Riethoven

We zien de herinneringen aan de Bronstijd, waarvan de grafheuvels nog als monumenten in het landschap bewaard gebleven zijn, evenals de urnenvelden uit de IJzertijd. In de vitrines de urnen met de crematieresten van de doden, stille getuigen van de mensen die hier de Romeinen zagen komen. Al vroeg rond het begin van onze jaartelling zien we de Romeinse invloed hier aanwezig. Munten, sieraden, glas en kralen hebben ze op hun beurt nagelaten tussen een grote verscheidenheid aan aardewerk.

De verzameling wordt bekroond door prachtige voorwerpen uit het Frankische rijengrafveld van de Mervingen, waarvan in Bergeyk al zo'n 130 graven zijn teruggevonden. Ook in Riethoven en Westerhoven is hun aanwezigheid vastgesteld. De late Middeleeuwen zijn vertegenwoordigd met vondsten uit opgravingen van o.a. de kerken van Bergeyk en Dommelen en een watermolen te Bergeyk. Tenslotte maken we kennis met het zeer gevarieerde volksaardewerk dat tot aan het begin van onze eeuw in gebruik gebleven is.

Behalve de vaste opstelling in het museum zijn er regelmatig exposities te zien over uiteenlopende historische onderwerpen.

Openingstijden : maandag t/m vrijdag van 10-12 uur
en van 14-17 uur.

Toegangsprijs : vrijwillige bijdrage.

N.B. Bijzonder aanbevolen wordt een wandeling naar de gerestaureerde paalkransheuvel, het z.g. Galgenbergje, aan de Eerselsedijk even voorbij het sportpark (zie bewijzering).

HET OUDE KERKHOF TE KNEGSEL

Beschrijving van het monument aan de Pastoor Eykenweg te Knegsel.

Als we ons bevinden op het Oude Kerkhof staan we op het wellicht oudste gedeelte van Knegsel wat eens bewoond is. Dat het bewoond is zou men niet direct zeggen omdat er niet zoveel sporen van te zien zijn. Toch zijn er wel aanwijzingen van een vroegere bewoning :

- er heeft een kerk gestaan;
- enkele aarden wallen geven waarschijnlijk de plaats aan waar eens huizen hebben gestaan;
- het aantreffen van scherven, pijpekoppen op de omringende akkers.

Het zijn natuurlijk maar veronderstellingen. Onderzoek van de plaats zou misschien meer ophelderen. Rondom de plaats hebben huizen, boerderijen, mouterijen en zelfs brouwerijen gestaan. Waar is dat allemaal gebleven ?

Nu, dat is met een paar woorden al te zeggen : Het dorp is verwoest, geplunderd. Niet één keer maar zelfs meerdere malen wordt in archiefstukken over Knegsel melding gedaan over branden. Zo o.a. in 1665, 1672 en 1688.

In dat laatste jaar wordt het meest melding gedaan van de verwoesting door Franse troepen. Op 13 december 1688 bereikte een Franse troep soldaten Knegsel. Alles werd platgebrand of geplunderd. De meeste bewoners vluchtten naar naburige dorpen of kregen onderdak bij familie. Dat het dorp wel enige welvaart kende blijkt uit de tekst van een archiefstuk.

" 13-12-1688. Knechsel door afbranding door fransen to- taliter geruïneert, soodanigh dat alde beste ende " meeste ingesetenen sijn verschoven op andere dorpen, " d'een hier bij sijn vrienden, d'ander daar bij goede " harten sijn ingenoomen. D'een in Hollant ende ander " landen sijn gaen bedelen, d'ander buytens ende bin- " nenlants gaen arbeyden sulx dat het dorp Knechsel is " berooft van haer meeste en beste inwooners ende van " al haer vee, brouwerijen en mouterijen. De paarden " sijn alle weggenomen. De molder van Santoers is twee- " derde van sijn gemael quyt daerdoor".

Welk lot had de kerk ondergaan ?

Al vóór 1400 heeft Knegsel een kerkje gehad.

In 1410 was hier pastoor Joannes Elye

In 1583 was hier pastoor Joachim Vrancken.

In 1597 was hier pastoor Franciscus Otto, eigenlijk pastoor van Steensel, maar hij verbleef hier wegens veiligheidsmaatregelen.

In 1609 was hier pastoor Arnoldus Goossens. Na 1626 niets meer over hem bekend, maar men neemt aan dat hij hier is gebleven tot aan de reformatie in 1648.

De kerken waren verdeeld in rangen en deze duiden de belangrijkheid of de rijkdom aan. De kerk van Knegsel was toen een mindere kerk ofwel een quarta capella. Deze betaalde het vierde deel van de voorgeschreven belastingen (uit : een naamrol van 1441 te Brussel). In een register waarin men de opbrengsten van de kerk opschreef, staat dat Knegsel toentertijd een "heariaat" heette, onder bescherming van de Heilige Bisschoppen Monulphus en Gondulphus. Monulphus leefde in de zesde en Gondulphus in de zevende eeuw als bisschop van Maas- tricht.

In 1648 werd het kerkje door de Protestanten gesloten. Men mocht er geen godsdienst meer in uitoefenen. Toch bleven de bewoners naar de kerk gaan in Steensel. Met de kerk werden de inkomsten van de kerk en de pastorie door de protestanten ingenomen. Die van de kerk be- droegen in :

1681	14 gulden	-	13 stuivers	-	15 penningen;
1792	7 gulden	-	1 stuiver	-	10 penningen.
Van de pastorie waren de inkomsten :					
1681	5 gulden	-	2 stuivers;		
1792	2 gulden	-	12 stuivers.		

Nadat het kerkje gesloten was en dit ook bleef, raak- te het ernstig in verval en is volgens schrijven in 1790 ingestort.

Volgens een schets van landmeter Verhees was het voor- ste gedeelte van het kerkje hoger en breder dan het achterste gedeelte. Bij opgravingen is gebleken dat het 6 pilaren had en 3 altaars. Er heeft een schans omheen gestaan met een leien dak.

Nog geruime tijd na het instorten bleef het kerkhof op de plaats van het kerkje. Pas later werd het kerkhof verplaatst. Of er op het gewezen kerkhof kruisen of grafzerken hebben gestaan is niet bekend. Wel zijn er bij een opgraving skeletten gevonden.

Vanuit het gehucht Wolfshoek liep toen een weg, Lijkweg geheten. Die naam is veranderd in Heurskensbocht. De puinhopen van de ingestorte kerk zijn opgeruimd en wat nog bruikbaar leek werd verkocht of nog gebruikt. Knegsel is in die tijd een erg arm dorp. Herhaalde pogingen om het dorp een eigen pastoor te geven liepen stuk omdat de mensen niet in staat waren om geld hiervoor bij elkaar te krijgen.

Maar in 1900 werd pastoor Antonius Eyken uit Geldrop benoemd. Onder deze pastoor is het Oude Kerkhof weer gaan bestaan. Hij had n.l. een grote belangstelling voor het verleden van de kerk. Hij liet onderzoeken wat er op de plaats van het kerkhof had gestaan. Men vond tussen 1910 en 1920 o.l.v. meester Rijken uit Veldhoven de oude fundamenten van het vroegere kerkje. Er kwam een monument, hetwelk pastoor Eyken liet voorzien van enkele zelfgemaakte spreuken. Ze vertolkten de afschuw voor hetgeen de kerk was overkomen.

Bij zijn 25-jarig pastoraat in Knegsel werd het monument ingewijd en hij wenste er na zijn dood ook begraven te worden. Een stenen plaat geeft zijn rustplaats aan. De tekst luidt :

"Rust in vrede bij zijne voorgangers"
1200 - 1648

" De eerste pastoor van Knegsel "
1900 - 1925

Op de plaats van het altaar staat nu het beeld. Het oorspronkelijke beeld werd geplaatst in 1925 en had de armen uitgespreid. Het werd tijdens een storm vernield en vervangen door een nieuw.

Op het monument zijn enkele spreuken van pastoor Eyken te lezen :

" vertrouwd, ik heb de wereld overwonnen "

" ze hebben Uwen tempel onteerd, 1648"

" sta op en wandel, 1900 "

" hij heeft zijne vijanden achterwaarts geslagen "

Tijdens aanwezigheid van een plaatsvervangend pater heeft men vanuit het dorp een weg hiernaartoe aangelegd. Want hij zei :

" Onze Lieve Heer moet je nooit alleen laten staan "

Er hebben nog jarenlang processies naar het Oude Kerkhof plaatsgevonden. Enkele jaren geleden was het zelfs inspiratiebron voor een dichter.

Het Oude Kerkhof

Achter het dorpje, in de hei verborgen,
Ligt als een klein stukje voorbij tijd,
Het "Oude Kerkhof" met dat ene graf,
Rondom dat graf zingen de bomen zacht,
Het roestig hek piept in zijn scharnieren,
En aan de ingang staat een hoge berk op wacht.

Maar ied're zomer wordt die stille plek,
een levend wonder,
Van bloeiend blauw!
Een juichend lied!
De vogels zingen en de rogge rijst.
Het oude Christusbeeld naar boven wijst,
Een kleine eekhoorn huppelt aan de kant,
En ik voel mij diep aan deze plek verwant,
Hij die hier rust, hij is wel veilig,
Zo diep geborgen in Gods eigen land!

Jan Pasmans, 1980

ABDIJ - EXCURSIES

Zoals in de vorige Rosdoek reeds is aangekondigd, zal in het voorjaar van dit jaar onze aandacht sterk uitgaan naar die abdijen, die in Brabant grote invloed hebben gehad en op diverse terreinen nog steeds hebben. Uit allerlei contacten kwam echter een andere opzet te voorschijn als in eerste instantie was bedacht.

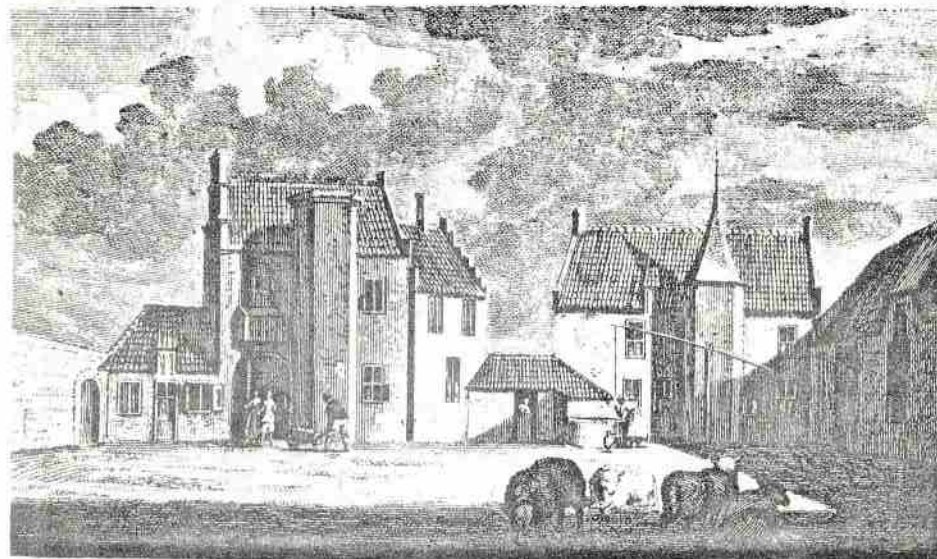

Op de eerste plaats is dat te danken aan de spreekwoordelijke gastvrijheid van de Witheren: "Kom maar, dan vertellen wij in de abdij zelf wel wat we te zeggen hebben. Veel plezieriger en alles bij de hand". Deze voorstellen zijn vanzelfsprekend dankbaar aanvaard. Geen

lezingen dus in D'Ouwe Tramhalte".

Op de tweede plaats bleek het bijzonder moeilijk, zo niet onmogelijk, om op dit moment een Praemonstratenser pater of iemand anders te vinden met een gespecialiseerde kennis van de invloed van de abdijen op onze streek.

En op de derde plaats willen en kunnen we de oudste kloostergemeenschap van Nederland, de Norbertijner Abdijs Berne te Heeswijk, niet buiten onze aandacht laten.

Overgebleven abdijsgebouwen in het oude Berne, gravure C. Pronk van omstreeks 1730.

Het geheel leidde tot een tweetal excursies, die beiden waarschijnlijk op zaterdagmiddag vallen, n.l. op 7 maart naar Heeswijk en op 4 april naar Postel. In Heeswijk zullen de paters Dr. A. van den Hark en H. van Bavel een inleiding houden en in Postel pater I. Billiaert. In beide abdijen zullen we rondgeleid worden, o.a. naar de bibliotheek en archieven. Zoals reeds in de vorige Rosdoek is meegedeeld, hoopt het bestuur vooral die leden te bereiken, die interesse hebben om in de archieven van de abdijen onderzoek te verrichten. Dat mag echter onze belangstellende andere leden niet weerhouden om ook mee te gaan.

Want zeker is, dat iedere heemkundige zeer veel zal tegenkomen dat zijn of haar aandacht zal trekken.

Binnen niet al te lange tijd zult U per circulaire worden uitgenodigd op deze excursies in te schrijven.

Hans van Asperen.

VENNEN IN DE KEMPEN

Turend over de facsimile herdruk van de eerste uitgave van de "Topographische en militaire kaart van het Koninkrijk der Nederlanden", waant U zich in De Kempen in een andere wereld. Eén moment droomt U weg in een landschap, zoals dat daar eeuwenlang moet hebben gelegen. Eindeloze heidevelden met tientallen vennen en vennetjes, doorsneden door prachtige ongerepte beekdalen. Dorpen of liever nederzettingen evenwichtig gesitueerd langs de heidevelden en de beekdalen. De harmonie van de bewoners met het landschap spreekt hier nog voor zich.

De werkelijkheid van vandaag doet uw verlangen naar dit vroegere landschap en deze harmonie nog verder toenemen, doch helaas is er in de wereld van vandaag geen plaats voor dromerijen en landschapsverdwazing. Terug dus naar één van de facetten van dit vroegere landschap, de vennen.

Vennen zijn van oorsprong voedselarme, ondiepe plassen, gelegen in de voedselarme hogere zandgronden. Door deze ligging bevinden zij zich temidden van heide en bos. Door ontginningen zijn de omringende gronden veelal voedselrijk geworden. Sommige vennen zijn voor hun waterstand uitsluitend afhankelijk van neerslag en verdamping, omdat ze op een ondoorlaatbare bodem liggen en dus niet in contact staan met het grondwater. De ondoorlatendheid wordt veroorzaakt door een leemlaag of een oerbank of een combinatie van beide. Ook door bezinking van dode organismen en gedeeltelijke ontbinding daarvan kan een ondoorlaatbare laag zijn ontstaan. De samenstelling van het water laat een zeer laag gehalte aan voedingsstoffen zien : zeer weinig nitraten, fosfaten en kalk. Door humusstoffen is het water vaak bruinachtig van kleur. Een roestbruine kleur wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van ijzer. Het water is vaak zuur, wat de rottingsprocessen van dode planten en dieren sterk remt. De geringe voedselrijkdom en het zure karakter zijn van levensbelang voor het voortbestaan van de huidige vennen.

De betekenis van de nog bestaande vennen is zeer groot.

Ze vormen de voedselarme komponent van het oppervlaktewater en behoren als zodanig tot de interessantste natuurelementen van ons land. Het specifieke karakter van het venmilieu tekent zich uiteraard af in de begroeiing in en rond de vennen. Het kenmerkende van deze begroeiing is de geringe soortenrijkdom. Vooral het gebrek aan voedingsstoffen is hier debet aan. In het water of wortelend langs de rand treffen we aan : veenmossoorten, waterlobelia, oeverkruid, pilvaren, moerasrus. Aan de modderig-venige kant van vennen, waarbij de wind invloed heeft, vinden we nog veenpluis en wollegras. Wat verder op de rand treffen we aan : dopheide, klokjesgentiaan en als houtig gewas de gagel. Verder in de drogere delen begint de struikheide. We zien dus een duidelijke gradiënt van nat en vochtig naar droog met de hieraan verbonden typische soorten.

Dit typische milieu was vóór de grote ontginningen in de Kempen rijkelijk vertegenwoordigd. Op bovengenoemde oude kaart zijn onvoorstelbaar veel vennen te zien. Wat er sinds de ontginningen en ontwateringen nog van over is, is al even onvoorstelbaar. Binnen de driehoek Veldhoven-Oirschot-Westelbeers-Veldhoven telt men op de oude kaart met gemak 50 vennen. Er is nog geen 10e deel van over gebleven. Het Rouwven bij Wintelre is een van de laatst verdwenen vennen.

De nog overgebleven vennen mogen voor ontginning misschien gevrijwaard blijven, toch worden ook zij in zeer ernstige mate bedreigd door een aantal factoren :

1. aanvoer van verontreinigd water vanuit omringende landerijen via gegraven sloten. Verontreiniging betekent in feite verhoging van de voedselrijkdom van het water, waardoor de zeer kwetsbare oorspronkelijke plantengroei plaats maakt voor soorten van voedselrijker water, zoals wateraardbei en langs de oevers pitrus en waternavel. Ook het inspoelen en inwaaien van kunstmest bevordert de voedselverrijking. Op den duur zal het ven, dat aan deze factoren bloot staat gaan verlanden en dus verdwijnen. Meestal zal het niet mogelijk zijn een eenmaal verontreinigd ven weer in de oorspronkelijke staat terug te krijgen; verontreinigingsprocessen zijn niet omkeerbaar.

2. oeverbetreding en andere rekreatiedrukbevorderende factoren leiden tot bodemverdichting, waardoor eveneens storingsvegetatie kansen krijgt. Kenmerkende storingsplanten zijn wederom pitrus en waternavel.

3. verzuring van het water door luchtvervuiling met zwaveldioxide. Zwaveldioxide zit in uitlaatgassen en komt verder vrij bij het stoken van fossiele brandstoffen. Het vormt met regenwater zwavelzuur en komt als zodanig op aarde terecht. De van nature stabiele zuurgraad van het water in de vennen wordt verstoord.

Ook het op peil houden van de waterstand, zoals dit gebeurt in het Grootmeer in Vessem, met grondwater is niet bevorderlijk voor de instandhouding van het oorspronkelijke milieu. We zien ter plaatse dan ook een zeer snel verlandingsproces optreden. Biologisch moge dit weliswaar een interessant verschijnsel zijn, toch moeten we het opvatten als een verdere vervlakking van het oorspronkelijke Kempisch milieu.

Genoemde storingsfactoren zijn in vrijwel alle vennen in de Kempen op een of andere wijze zichtbaar en vooral het tempo, waarmee ze optreden kunnen we beangstigend noemen.

Oplossingen voor de problemen zijn er zeker te geven. We denken daarbij aan gerichte beheersmaatregelen, zoals beperking van de rekreatiedruk en aan meer structurele maatregelen als aankoop door gemeente, provincie of rijk van rondom de vennen gelegen landerijen, waardoor bufferzones kunnen ontstaan, die de invloed van de landbouw beperken. De feitelijke oorzaken worden door deze maatregelen uiteraard niet opgeheven, doch deze hebben o.a. te maken met het landbouwbeleid, en het zou te ver voeren daar in dit kader nader op in te gaan.

Rob Aarts

Met dank aan Wim Jacobs voor enkele mondelinge toelichtingen.

EEN STUK WESTERHOVENSE ONDERWIJSGESCHIEDENIS (vervolg)

De vorige keer hebben wij gezien hoe Westerhoven, door het vertrek van de hoofdonderwijzer H.L. Festen naar Heeswijk, weer zonder hoofdonderwijzer voor haar openbare lagere school was komen te zitten per 26 juni 1869. De schoolopziener P.J.A. Smits te Eindhoven reageert hierop met een briefje aan de burgemeester aanvangende "Wellelele Heer + vriend" waarin hij attendeert op art. 22, laatste lid, van de onderwijswet waarin wordt bepaald dat burgemeester en wethouders in de tijdelijke waarneming moeten voorzien in overleg met de schoolopziener. Hij beveelt daarbij aan de heer van den Wildenberg op dat moment waarnemend hoofdonderwijzer te Hoogeloon en daarvoor hulponderwijzer te Nuenen en heeft daarmee al een afspraak geregeld met de Westerhovense burgemeester.

Bij dat gesprek blijkt echter dat van den Wildenberg, om persoonlijke redenen, al een toezegging heeft gedaan aan Mierlo. Maar er heeft zich nog een kandidaat gemeld bij de burgemeester en wel de heer J.H. Biermans, hulponderwijzer te Eersel, die bereid is per 15 juli de school waar te nemen tegen een jaarwedde van f. 500.- De burgemeester vraagt hierover de mening van de schoolopziener en stelt tevens voor geen oproeping te doen tot "alvorens de examens zijn afgelopen". De schoolopziener gaat hiermede accoord.

Maar dan blijkt door een of andere instantie toch een oproep te verschijnen in "De nieuwe Bijdragen voor het Onderwijs". Hierop reageren drie personen t.w. J.J. Waltmans, onderwijzer te St. Joost gemeente Maasbracht; Boshouwers, onderwijzer te Holtum bij Sittard en C.A. Witte, hulponderwijzer te Leeuwen gemeente Wamel. Deze drie krijgen bericht dat de oproep op een misverstand moet berusten, mogelijk een verwarring met Riethoven, waar ook een vacature is. Wel wordt vermeld dat ook te Westerhoven een vacature bestaat maar dat met de waarnemer is afgesproken dat pas een oproeping zal worden geplaatst nadat de examens van oktober afgelopen zijn, opdat hij dan na het verkrijgen van de vereiste acten ook mee kan dingen en dat hij in ieder geval tot 1 januari 1870 met de waarneming zal blijven belast.

Op 15 november 1869 besluit dan de raad een oproeping te doen en de kandidaten hun stukken te doen inleveren vóór of op 1 december d.a.v. Een advertentie daartoe verscheen in de Provinciale Courant op 24, 26 en 29 november. Totale kosten f. 3,10.

Op 7 januari wordt dan een vergelijkend examen afgenomen door de schoolopziener P.J.A. Smits, bijgestaan door zijn ambtgenoot van het 9e district, ten overstaan van de burgemeester, de secretaris en de leden van de gemeenteraad. De kandidaten waren de heren Waltmans en Witte. De heer Boshouwers die ook gesolliciteerd had, berichtte op 2 januari dat hij inmiddels was benoemd te Lagemierde. Biermans kon niet solliciteren want hij was niet geslaagd voor zijn hoofdacte. Het is interessant de uitslag van dit examen te zien en zodoende iets wijzer te worden omtrent de beoordelingen door schoolopzieners.

Uitslag van het vergelijkend examen voor hoofdonderwijzer te Westerhoven op 7 januari 1870

	lezen	schrijven	rekenen	vormleer	taal	aardrijkskunde	geschiedenis	natuurkunde	zang	practische oefeningen	Totaal
Te behalen punten	8	5	8	3	8	4	4	3	3	20	66
1 Waltmans J.	5	3	4	1	4	1	1	1	1	15	36
2 Witte Carel Adolfus	6	4	5	1	5	2	2	1	2	10	38

Het advies van de schoolopziener was om de heer C.A. Witte voor te dragen voor de betrekking van hoofdonderwijzer der openbare lagere school.

De raad, bij het vergelijkend examen aanwezig geweest zijnde, vergaderde hierover op 12 januari en besloot geen der voorgedragenen te benoemen en wel om de volgende redenen :

- " 1. Johannes Waltmans is in de vooravond van den dag van
- " het examen in een hut staande in de heide aangekomen, de
- " huisgenooten wilden hem in een geschikte herberg brengen,
- " gen, doch zulks verkoos hij niet, hij verzocht aldaar

" te mogen blijven en op een stoel zijn nachtrust te nemen, zeer waarschijnlijk dat hij zich schaamde half of heel dronken in het dorp aan te komen, eene naar ons inziens gegronde reden om hem niet als onderwijzer te benoemen.

" 2. C.A. Witte beviel wel het beste en willen graag gelooven dat hij braaf is, doch hebben wij het wel opgemerkt dan deed hij zich in de school niet goed voor, voornamelijk in het uitleggen der rekenkunst het welk toch als een hoofdvak moet beschouwd worden. Daar en boven had hij eigenaardige manieren van omzien enz. die niet bevielen en wel iets geleken op die van onze achte Meester Panken.

" Daar en boven om iemand te benoemen waarvan wij zoenig gewaarborgt zijn is gevaarlijk, daarbij allen die hun zagen bevielen ze niet, mogt zulke benoeming een slechten uitval geven waaraan groote waarde gehechts is, het zoude een verwijt zijn dat niet te heelen was."

De raad besloot hierom een tweede oproeping te doen maar hiermede te wachten tot na de examens voor hoofdonderwijzersakten in april, de heer Biermans met de waarneming te doen voortgaan tot dat in de vacature zou zijn voorzien en de twee opgekomen sollicitanten een reiskostenvergoeding te geven van f. 5,- elk.

Inmiddels dringen G.S. aan op betaling van pensioenbijdrage voor de hulponderwijzer Biermans die vanuit Eersel naar de school in Westerhoven is gegaan. Nee, zegt de raad, wij hebben een tijdelijke kracht aangetrokken die de school waarneemt tijdens de vacatureperiode en voor een tijdelijke kracht behoeven wij geen pensioenbijdrage te betalen. Met de school gaat het inmiddels goed, zo zelfs dat de heer Biermans het alleen niet allemaal aan kan en vraagt om "een zijner beste leerlingen als onderwijzer-kweekeling aan te stellen".

Niettegenstaande deze drukke werkzaamheden weet de heer Biermans dan toch zijn hoofdacte te halen.

De benoemingsprocedure kan weer worden gestart. Er wordt een advertentie geplaatst waarop vóór 16 juni moet worden gereageerd. Een heer Opdeijn uit Groot Zundert, die naar het aantal sollicitanten vraagt en of de waarnemer daar bij is, en een heer v.d. Bos uit Schagen N.H., die vraagt

of het gemeentebestuur vergoeding van reiskosten geeft, zijn de enigen die reageren, maar solliciteren doen zij niet.

Op 7 juli des namiddags ten 2.00 uur is het (vergelijkend) examen dat zich beperkt tot het praktisch gedeelte en door de schoolopziener zonder assistentie wordt afgenomen. Dat kon gemakkelijk met maar één kandidaat waarvoor de uitslag eigenlijk al vast stond.

Dezelfde dag wordt dan ook raadsvergadering gehouden waarin Johannes Hendrikus Biermans geboren 24 augustus 1845 te Gemert met ingang van 8 juli 1870 wordt benoemd tot hoofdonderwijzer der openbare school te Westerhoven op een vaste jaarwedde van f. 500.- en vrij woning en tuin.

Op voorstel van de heer schoolopziener wordt daar aan toegevoegd een jaarlijkse gratificatie van f. 30,-. "Mogt de onderwijzer van zijnen staat te kort blijven aan het vervullen van zijn plicht, zal de gratificatie vervallen".

Biermans was vanaf zijn aanvaarding van het waarnemerschap in pension bij Arnoldus en Hendrika Mol (broer en zuster) waar ook het oud hoofd der school P.N. Panken in pension was. Met zijn benoeming had hij recht van vrij wonen in de onderwijzerswoning. In verband hiermede had de raad op 7 juni 1870 reeds besloten "hetzelve te witten, van buiten te verwen en van binnen te vernissen".

Jacobus Willems werd hiermede belast. Op 10 november vraagt Biermans om een planken vloer in de kamer oostzijde van het schoolhuis daar die vochtig is. De raad vindt het in beider belang te wachten tot droger jaargetijde, voorjaar 1871.

In februari 1871 trouwt de heer Biermans met Catharina Margaretha van Moll geboren 4-8-1842 te Eersel.

Het echtpaar Biermans van Moll heeft het schoolhuis bewoond tot hun vertrek naar Vught op 25 januari 1905. Uit dit huwelijk zijn 5 kinderen geboren t.w.

Johannes Hendrikus Maria	geb. 8-11-1871,	de latere Mgr. Biermans,
Jacobus Hendrikus	geb. 3- 1-1875,	later als bakker vertrokken,
Petrus Franciscus	geb. 30- 6-1876,	later als bakker vertrokken,
Johanna Hendrika Maria	geb. 24- 3-1878,	overl. Westerhoven 19-9-1883

Hendrica Cornelia geb. 25- 4-1880, overl. Wester-
hoven 3-10-1883.

De heer Biermans was aan zijn taak als hoofdonderwijzer met veel geestdrift begonnen maar na zijn vaste aanstelling en/of na zijn huwelijk zakte dit toch wel zodanig dat de gemeentesecretaris J. Baken Lzn (overigens ook burgemeester) op 18 april 1872, op last van de Plaatselijke Onderwijs Commissie (dit was Burgemeester en Wethouders) de volgende brief richtte aan de hoofdonderwijzer.

" aan J.H. Biermans, onderwijzer te Westerhoven
 " Westerhoven, den 18 april 1872
 " Wij hebben de eer, tengevolge ingekomen klachten U aan
 " het volgende te herinneren. Dat tengevolge art. 3 der
 " verordening vastgesteld door de gemeenteraad, elke werk-
 " dag, uitgenomen de dagen daar in genoemd, school moet
 " gehouden worden.
 " Dat in art. 4 is bepaald :
 " a des voormiddags van 1 april tot 30 september van 8½
 " tot 11 ure en van 1 oktober tot 31 maart van 9 tot
 " 11½ uur;
 " b des namiddags van 1 april tot 30 september van 2
 " tot 4½ ure en van 1 oktober tot 31 maart van 1½ tot
 " 4 ure.
 " Dat ingevolge art. 4 tijdig de school wordt opengedaan.
 " Dat volgens art. 14 ingeval verlof wordt gevraagd, dit
 " behoort te geschieden aan Burgemeester en Wethouders.
 " Tevens hebben wij de eer U te herinneren dat behoorlijk
 " voldaan wordt aan alinea 8 van art. 22 der wet op het
 " lager onderwijs, ten aanzien van het aanstellen van een
 " kweekeling, dat dit behoort te geschieden onder goedkeu-
 " ring van den schoolopziener.
 " Wij vertrouwen dat de gegeven wenken zullen gevolgt wor-
 " den ten einde de deswege gedane klachten niet meer be-
 " hoeven te hooren.
 " De Plaatselijke Commissie van Westerhoven
 " Op last van hen
 " De Gemeente Secretaris
 " (w.g.) J. Baken Lz.

Eind juli is er weer wat, blijkens een zeer onderdanige excuses-brief van de heer Biermans, over het kennisgeven aan B. en W. van de toen reeds aangevangen vacantie en

het drie dagen te kort school doen in juli.
Op 5 december 1872 doen G.S. van Noord-Brabant een circulaire uitgaan waarin zij hun bezorgdheid uitspreken over de bezoldigingsregeling van het onderwijzend personeel bij tal van gemeenten.

Zij geven daarbij salarisminima aan wat voor Westerhoven neerkomt op f. 600,- per jaar. Hierboven zou nog een premie gegeven moeten worden waardoor bij extra bevordering van schoolbezoek de vaste jaarwedde zou verhoogd worden. Aansluitend hierop richt de heer Biermans een verzoek tot de raad om salarisverhoging. Hij schrijft daarin onder meer :

" Zal een onderwijzer goed onderricht aan zijne leerlingen
 " geven, dan is het noodig dat hij vroolijk en opgeruimd
 " is; zal hij vroolijk en opgeruimd zijn, dan is het zeer
 " noodzakelijk dat hem geene lasten drukken, die hem kom-
 " mer en onrust baren. En zal dit niet het geval zijn dan
 " is het vooral noodig, dat hij een onbekrompen bestaan
 " heeft, zoodat hij zich vrij en gerust kan bewegen en
 " zich met lust en ijver op zijne zaken toeleggen."

Hij is van oordeel dat hij door de duarte en de meerdere behoeften zich niet meer in zijn stand kan ophouden.

Op 16-1-1873 beslist de raad als volgt :
 " De onderwijzer geniet een jaarwedde van f. 500,- + een
 " gratificatie van f. 30,-. Hij verzuimd dikwijls school-
 " tijden zonder verlof van de plaatselijke schoolcommissie
 " ondanks dat hij hierop mondeling en schriftelijk is ge-
 " wezen. Hij heeft een huis met een grote tuin en beslui-
 " ten derhalve de wedde op f. 530,- te brengen hetgeen
 " voldoende wordt geacht om onbekrompen te kunnen leven
 " hetgeen in het belang van het onderwijs noodzakelijk
 " wordt geacht."

Op 26 december 1874 komt de schoolopziener weer terug op de betreffende circulaire van G.S. en bepleit bij B. en W. om het salaris toch op f. 600,- te brengen. Op 14 januari 1875 besluit de raad hierop als volgt :

" Overwegende dat de onderwijzer geen bijzondere ijver
 " aan den dag legt, dat hij weinig orde onder de jeugd
 " heeft die steeds woest en onbeleefd zijn, en niets doet
 " dan schraal zijn plicht, doch tot aansporing van ijver
 " was het wenschelijk eenige verhooging te geven, op voor-

" stel van de plaatselijke schoolcommissie wordt besloten
" de jaarwedde te verhoogen met f. 20,- en alzoo te bren-
" gen op f. 550,- met ingang van 1 januari 1875."
Op 18 juni 1875 komt de schoolopziener weer op dat salaris
terug en schrijft o.m.:
"Het is voor den man niet bemoedigend, dat, terwijl alle
" naburige gemeenten, Dommelen zelfs niet uitgezonderd,
" de jaarwedde van den hoofdonderwijzer op f. 600,- hebben
" bepaald, Westerhoven alleen difficulteert."
Verder hoopt hij dat de raad dit nu toch zal doen, mocht
hij onverhoopt weigeren dan zal hij de tussenkomst van
G.S. invoeren.

(wordt vervolgd)

W.C.M. van Nuenen.

-o-o-o-

-o-

VAN ONZE EIGEN BOEKENPLANK

" Ons Vesseem " 1889 - 1979

Negentig jaren foto's en oude ansichtkaarten, die met de
spontane medewerking van vele Vesseemse mensen bijeen wer-
den gebracht, vormen samen deze uitgave, die werd verzorgd
door ons medelid, de heer P.G. van der Linden.

Bij de foto's zijn, dank zij het goede geheugen van twee
inwonsters van Vesseem, n.l. Liza Huybers en Martina v.d.
Biggelaar, zoveel mogelijk opgespoord de namen van de af-
gebeelde personen, zodat menigeen die dit boek doorkijkt
hierop nog oude bekenden zal terugvinden.

De uitgave is goed verzorgd en is verkrijgbaar bij de heer
P.G. van der Linden.

Op onze jaarvergadering die op 20 januari 1981 wordt ge-
houden zal iedereen dit boek kunnen inzien en aanschaffen.
Het boek bevat 191 foto's. De prijs bedraagt f. 27,50.

Van harte aanbevolen !

T. v.d. Veen